

CoMOR

Configurations of European Fairs: Merchants, Objects, Routes (ca. 1350-1600)

ANR Projet 19-FRAL-0001

DFG Projektnummer 430627254

Le fiere internazionali fra medioevo e prima età moderna:
dai mercanti della Champagne ai finanzieri di Lione

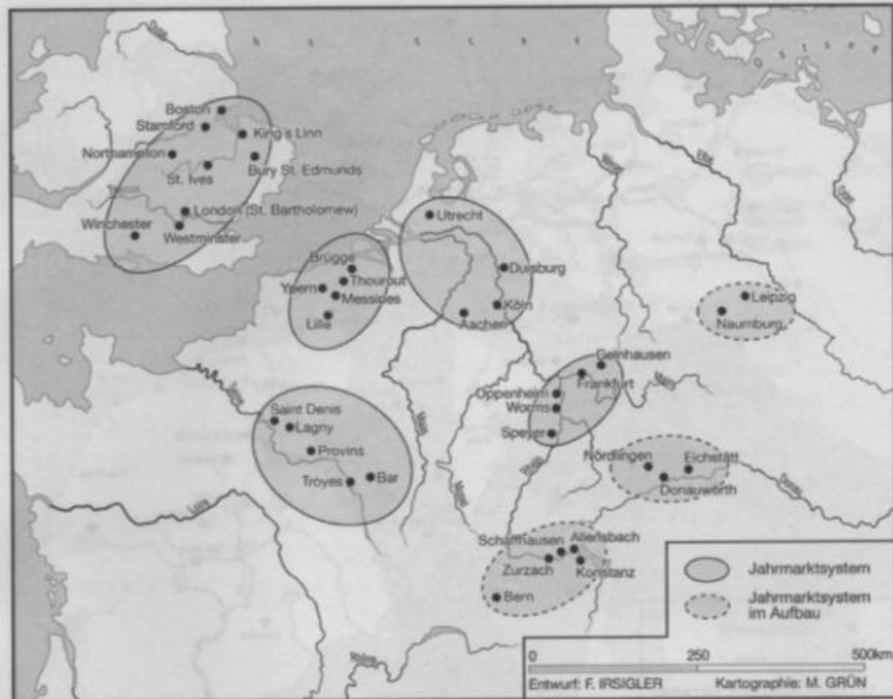
CIHAM

Ecole normale supérieure de Lyon

Universität Erfurt

Fiere e mercati

Der Beitrag der Messen und Märkte zur mittelalterlichen Integration Europas 311

Karte 7: Messe- und Jahrmärkteysteme im 12. und 13. Jahrhundert

- Grandi fiere: Champagne
- Fiere minori: Fiandre, Inghilterra meridionale, Germania centrale, Italia settentrionale
- Mercati annuali locali

F. Irsigler, W. Reichert, *Les foires de Champagne*, in *Messen, Jahrmärkte und Stadtentwicklung in Europa*, Trier 2007

Cronologia

1350-1420

Fiere
tardomedievali

1480-1540

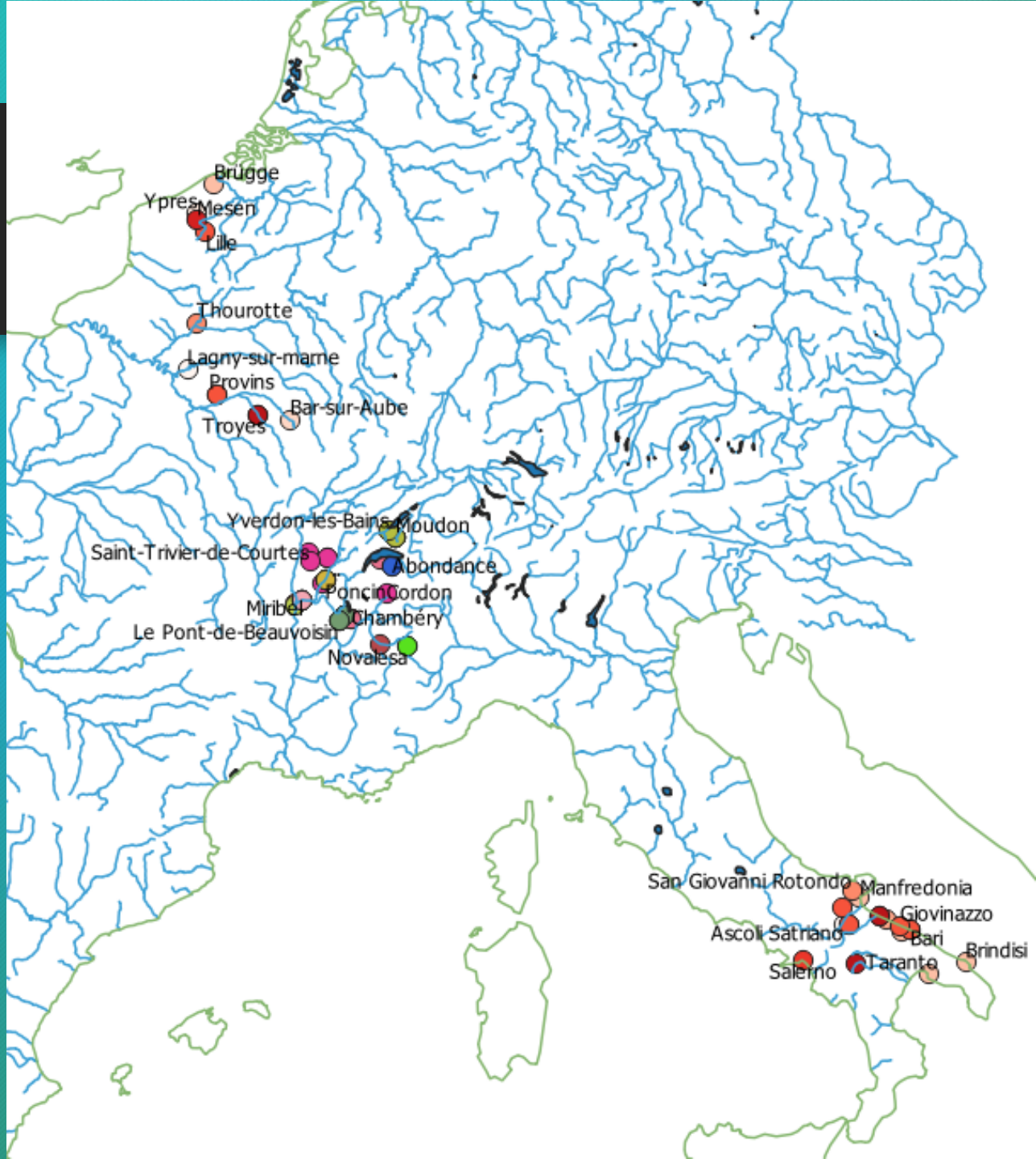
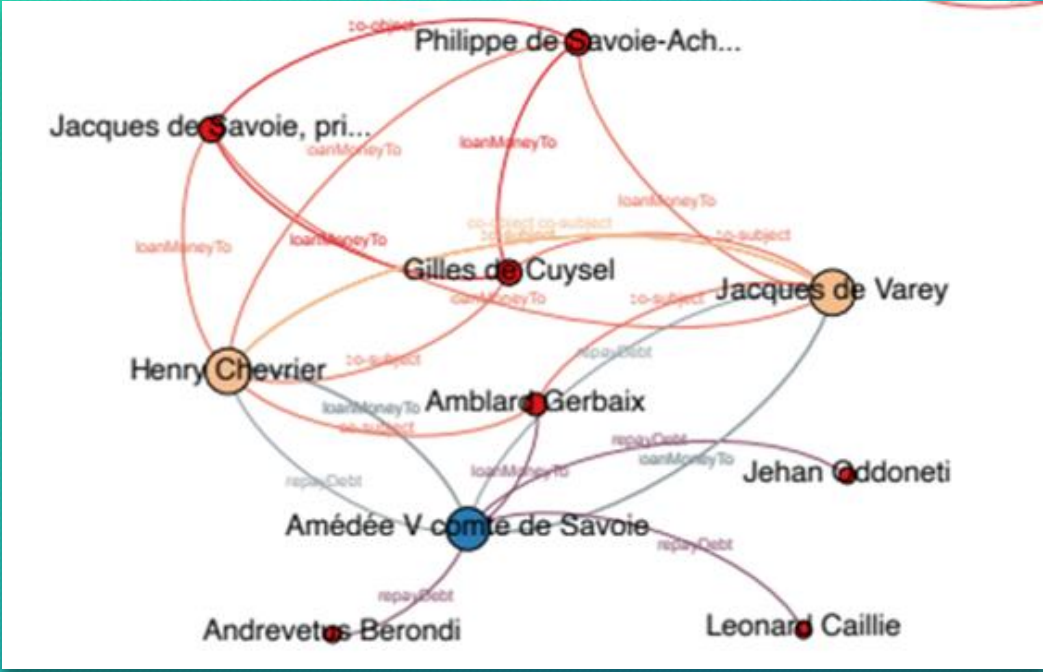
Egemonia
delle fiere di Lione

1580-1630

Sviluppo delle fiere
finanziarie

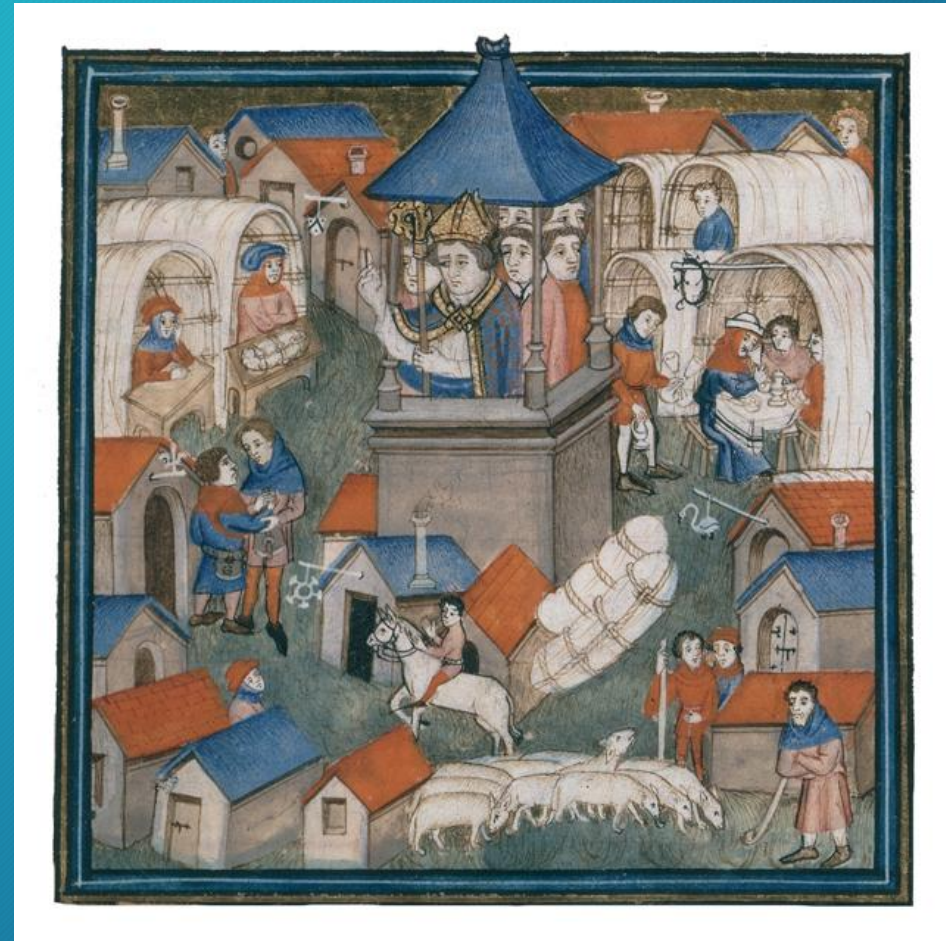
fra 1350 e 1630, quando le fiere della Champagne e le fiere finanziarie di Besançon rispettivamente persero la propria importanza

Network e spatial analysis

Fiere di Lione

- M. Brésard, *Les foires de Lyon aux XVe et XVIe siècles*, Paris 1914
- R. Gascon, *Gran commerce et vie urbaine au XVIe siècle: Lyon et ses marchands (environs de 1520-environs de 1580)*, Paris 1971
- Studi sulle *nationes mercantili*

CoMOR

Configurations of European Fairs: Merchants, Objects, Routes (ca. 1350-1600)

ANR Projet 19-FRAL-0001

DFG Projektnummer 430627254

Prima e dopo le fiere: i mercanti di Lione nei secoli XIV-XV

Marta Gravela

Università di Torino, Dipartimento di Studi Storici / CIHAM

marta.gravela@unito.it

Lione e Savoia

- indagare le relazioni creditizie fra i mercanti (?) lionesi e i Savoia (conti, principi, duchi e altri membri della casa)
- cronologia: XIV-XVI secolo
- metodologia: dai 'protocolli ducali/camerale' alle fonti municipali lionesi → identificare i mercanti ed esplorare la loro attività
- work in progress

Prestiti alla casa Savoia

Édouard	1323-1329	2
Aymon	1329-1343	1
Jacques (Savoie-Achaïe)	1334-1367	3
Amédée VI	1343-1383	10
Amédée VII	1383-1391	1
Amédée VIII	1391-1440	3
Louis	1440-1465	2
Yolande (on behalf of Amédée IX and then her son Philibert)	1465-1478	2
François (archb. of Auch)	1483-1490	1
Blanche de Montferrat (on behalf of her son Philippe)	1485-1496	1
Charles	1504-1553	17

L'età degli ostaggi

1. Prestiti concessi da cittadini lionesi identificati come *cives et mercatores* (e.g. Pierre de Chaponay)
2. Significativi cambiamenti sotto Amedeo VI e Giacomo di Savoia-Acaia
 - Aumento delle somme di denaro concesse
 - Cerchia ristretta di creditori
 - In larga parte cittadini di Lione
 - Uso degli ostaggi a garanzia dei prestiti

economic

7

Actors (subject)	Gilles de Cuysel Henry Chevrier Jacques de Varey
Predicate	loanMoneyTo*
Actors (object)	Jacques de Savoie, prince d'Achaie
Date	1362-09-27
Places	Le Bourget-du-Lac
Commodities	money (coin)* [Value: florins, Quantity: 1600]
Editorial Commentary	The debt must be repaid in Lyon by the feast of Saint John.

economic

2

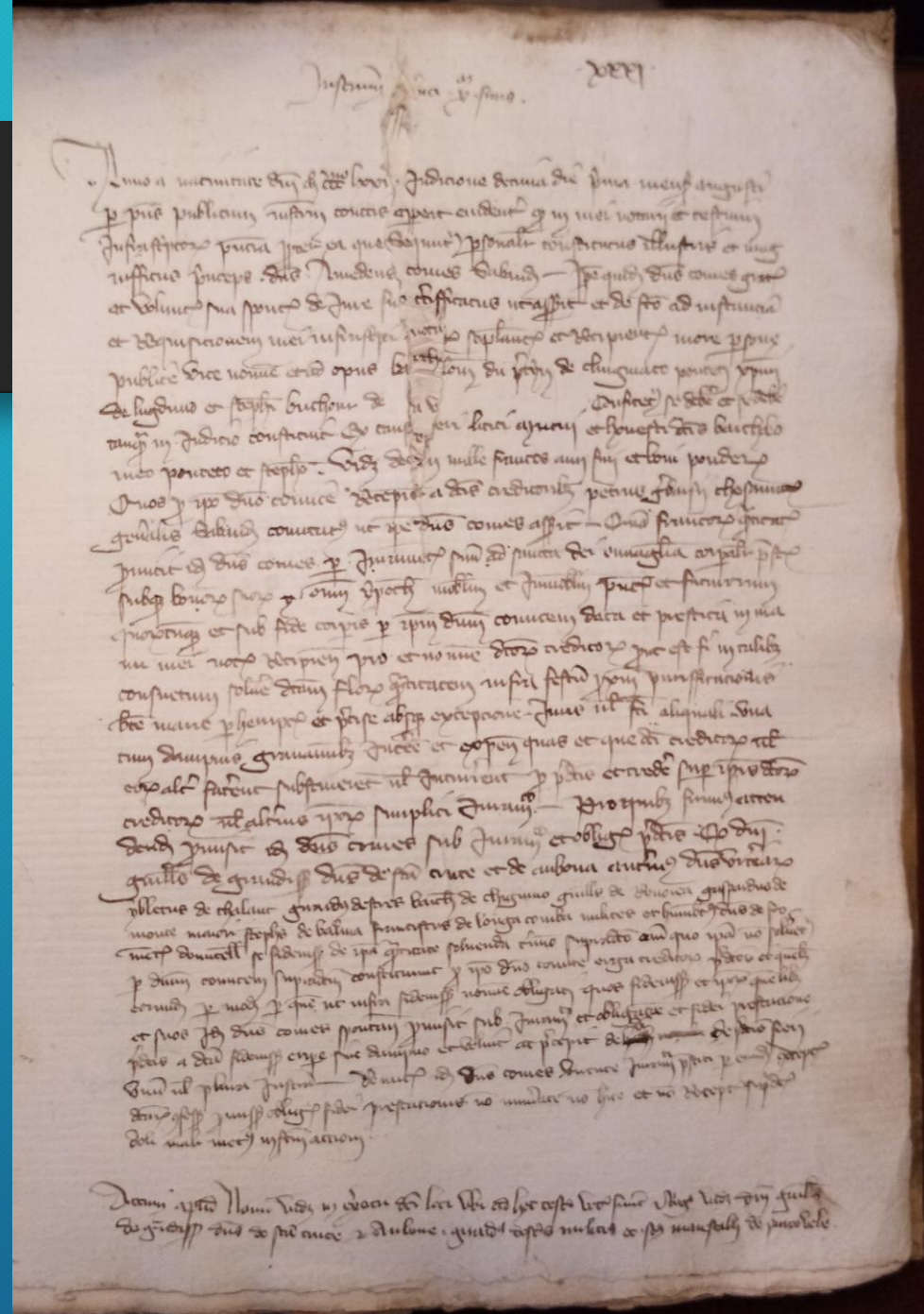
Actors (subject)	Vieta Malabaila
Predicate	repayDebt*
Actors (object)	Gilles de Cuysel Henry Chevrier Jacques de Varey
Date	1363-07
Places	Lyon
Editorial Commentary	Vieta Malabaila was in charge of repaying the debt no later than a month after the deadline. If he couldn't, 4 milites would have to come to Lyon as hostages.

1372

Amedeo VI prende in prestito 17000 franchi da un gruppo di almeno 8 creditori lionesi, promettendo a garanzia del prestito di inviare a Lione un *miles* con 4 cavalli che dovrà restarvi in qualità di ostaggio fino alla restituzione della somma

≠

fideiussores

Contratti

1361

Prestito di 6000 fiorini al mercante Domenico Roero di Asti da parte di 4 mercanti lionesi

Il debito doveva essere risarcito nella successiva fiera di Bruges (gen. 1362).

Archivio di Stato di Torino, Protocollo camerale 21

Jacobi de Vercis Henrici chevren
cuius luges. et Ambroch glaus
et tanger dnuu com. q. est
fideiussor.

In nomine domini Amen. Anno nativitate
eiusdem et Johis Petri. Die xxviii
mensis octobris. p. p. iustitiam quilibet
omnibus evidenter apparet. q. d. d. d. d.
Rotary filius quilibet Rotary cuius

apertis corp. testibus et me not. suscepit p. d. n. l. h. r. c. n. s. t. u. s. p. a.
ea que fecerit. i. s. o. e. n. s. p. r. u. d. e. n. s. e. t. s. p. o. n. t. a. n. s. n. o. v. i. d. o. l. o. n. l. m. e. c. u.
p. d. n. e. t. u. s. s. e. u. c. o. m. m. e. n. t. u. s. n. t. a. s. s. i. t. a. q. u. a. s. p. s. u. a. m. e. r. a. e. t. s. p. o. n. t. a. n. s.
v. o. l. u. n. t. a. t. e. s. u. o. p. p. o. n. o. r. e. n. e. c. e. n. o. n. p. a. u. r. a. t. o. r. e. t. p. o. n. o. r. e. q. u. a. p. o. s. t. e. s. u.
h. e. n. s. a. d. i. n. s. t. a. s. t. a. s. p. a. l. e. m. a. s. t. a. t. u. e. t. p. l. e. n. a. r. i. p. o. t. e. s. t. a. t. e. n. t. c. o. n. s. t. a. r.
a. s. s. i. t. a. p. u. b. l. i. c. i. n. i. s. t. a. r. s. e. c. e. p. t. o. p. J. o. h. a. n. n. p. e. l. l. e. t. e. d. e. a. s. t. n. o. t. p. u. b. l. i. c. i. A. n. n. o. d. n. i.
a. s. t. i. l. l. o. c. a. l. o. p. u. o. d. i. e. s. p. r. i. m. a. m. e. n. s. s. e. p. t. e. m. b. r. i. s. c. o. n. f. e. s. s. u. s. e. s. t. e. t. p. u. b. l. i. c. i. t. a. n. s.
i. n. J. u. d. i. c. i. o. r. e. c. o. g. n. o. u. n. t. a. d. i. n. s. t. a. n. d. a. n. e. t. r. e. q. u. i. s. i. t. i. o. n. e. m. e. i. s. u. s. s. e. p. t. a. n. t. o. t.
n. t. p. u. b. l. i. c. i. p. s. o. n. e. s. a. p. u. l. a. y. s. o. l. l. i. c. e. t. r. e. q. u. i. t. e. n. t. e. d. i. e. n. o. r. e. e. t. a. d. a. p. u. s. J. a. c. o. b. i.
d. e. V. e. r. c. i. s. H. e. n. r. i. c. i. c. h. e. v. e. n. r. i. c. i. a. m. i. u. m. l. u. g. e. n. s. i. s. A. m. b. r. o. c. h. i. g. l. a. u. s. i. e. t. J. o. h. a. n. n. i.
e. p. u. l. l. a. n. d. d. e. e. s. t. a. d. o. m. i. n. i. s. G. a. l. e. r. i. c. i. d. i. a. c. o. r. d. i. h. e. d. i. c. i. u. m. q. u. e. t. s. u. a. c. c. e. p. t. s. u. o. r. o.
e. t. a. m. i. s. s. i. s. c. o. r. r. u. d. i. s. s. e. d. e. l. e. e. t. s. e. d. e. l. e. c. o. n. f. a. c. i. u. n. t. A. n. n. o. J. a. c. o. b. i. H. e. n. r. i. c. o.
a. m. b. r. o. c. h. i. e. t. J. o. h. a. n. n. i. e. t. a. m. i. s. s. i. s. p. o. r. t. a. m. i. a. p. u. l. i. c. i. e. t. i. n. s. t. a. n. d. i. s. s. e. p. m. i. l. l. a. f. l. o. r. o.
a. u. r. i. h. o. m. i. n. i. s. d. e. f. l. o. r. e. n. a. n. c. i. a. p. e. n. d. i. s. e. t. a. m. i. c. i. f. l. o. r. e. n. a. n. c. i. n. o. r. e. e. t. e. o. t. a.
a. m. i. s. s. i. s. d. e. n. h. a. r. i. e. t. h. o. n. e. s. t. a. q. u. o. s. f. l. o. r. o. d. e. n. s. d. e. b. i. t. o. r. p. e. n. s. n. o. r. i. s. c. o. n. f. e. s. s. i.
e. s. t. e. t. p. u. b. l. i. c. i. c. o. g. n. o. u. n. t. n. t. s. u. p. h. u. i. s. s. e. e. t. r. e. c. e. p. i. s. s. e. a. d. d. e. n. s. c. r. e. d. i. t. o. r. i. b. u. s. i. n.
h. o. n. o. r. e. f. l. o. r. o. a. u. r. i. e. t. p. e. n. d. i. s. p. e. n. s. i. s. s. e. t. a. d. d. e. n. s. c. r. e. d. i. t. o. r. i. b. u. s. r. e. a. l. i. m. a. t. r. i. c. e. t.
d. e. q. u. i. b. u. s. f. l. o. r. o. d. e. n. s. d. e. b. i. t. o. r. n. o. r. i. s. p. e. n. s. p. s. e. e. t. d. e. o. p. r. e. s. u. a. l. e. d. i.
e. t. s. u. a. c. c. e. p. t. s. u. o. r. o. e. t. n. e. c. e. s. s. a. r. i. c. o. r. r. u. d. i. s. s. o. l. u. n. t. p. e. n. i. t. u. s. e. t. q. u. i. t. a. n. t. d. e. n. s.
c. r. e. d. i. t. o. r. e. s. s. u. o. s. h. e. d. e. s. s. u. a. c. c. e. p. t. i. s. a. q. u. i. l. i. b. e. t. d. e. n. s. a. t. h. o. n. a. o. m. n. i. a. e. t. s. i. n. g. u. l. a.
c. o. r. r. u. d. i. s. e. t. a. m. i. s. s. i. s. e. o. d. e. n. s. i. n. i. t. a. n. t. u. n. c. i. n. o. t. s. a. p. u. l. a. n. t. e. t. r. e. c. e. p. i. e. n. t.
n. t. s. u. p. q. u. a. n. t. u. c. l. a. s. s. i. f. i. c. a. t. u. m. e. t. s. o. l. l. e. n. e. f. a. c. i. o. n. e. i. d. e. m. d. e. n. s. d. e. b. i. t.
n. o. r. i. s. p. e. n. s. m. i. l. l. i. d. e. n. s. n. o. t. n. t. s. u. p. s. a. p. u. l. a. y. d. e. u. l. t. i. u. s. n. o. p. e. c. c. a. n. d. i. d. e. n. s.
n. i. s. t. i. n. s. u. p. p. e. n. i. t. u. e. t. c. o. m. m. e. n. t. u. s. i. d. e. m. d. e. n. s. n. o. r. i. s. p. e. n. s. q. u. i. b. u. s. s. u. p. i.
n. i. l. l. i. d. e. n. s. n. o. t. n. t. s. u. p. s. a. p. u. l. a. y. p. s. u. i. n. s. u. a. n. s. p. s. t. a. t. u. c. o. r. t. i. c. i. a. d. a. m. i. s. s. i. s.
e. t. d. e. i. s. u. b. s. u. o. r. o. e. t. d. e. s. u. i. p. r. i. n. c. i. p. i. s. o. b. l. i. g. a. t. i. o. n. e. s. h. o. n. o. r. o. m. o. d. i. n. i. m. i. l. l. i. b. u. s. p. r. o. u.
e. t. s. u. o. r. o. q. u. o. n. i. a. n. s. n. e. c. e. n. o. n. s. u. b. f. i. d. e. c. o. r. p. o. n. s. d. e. d. i. n. a. d. e. t. a. e. t. s. t. a. t. a.

in archy. Jul. 108

facit ut bene nec con facit vel bene volentia qsentio - Remicando dno dno
vnceps p sumy pccu qumy ex eta sua sua in hoc fo dny arcom et
exceptom ali mali viciat de pcc non dnt - dnt p p dnt p dnt oblig
et alior pccoz non fit et non lege fo - et omibz aliis exceptab et pcc
quibz con pccia al pccoz aliquod pccoz facit ut bene - aut in aliis
se tuoy . de quibus mltim pccoz fo pccoz p me not m factis

A. B.

leuor

Gillel et auysello hemra
dem cur et jacobi de varey
cuius licti et rangu dnm
q fua fiduiff.

In nomine dny amen
Anno not emstent et midione quibus sup
die xxix July apud chambri in castro de la
in curia alta media apud dnm culabie de
cast . pnt mario augue de alluado . p henna
p pccoz dny m pccoz illustro . dnt fua
vnceps p hoc iustm pallm . fua omibz macta . q con dnt rcafti
et me subscro not pccoz macta . pccoz pccoz pccoz pccoz pccoz
dno jacobi de chambria pccoz actore . et dno pccoz de chambria emt filio
unlit . dno dno jacobi pccoz . et dno dno pccoz de mandaco volu
tate pccoz et consensu pccoz dny pccoz pccoz pccoz pccoz et dnt
fuit et pccoz tunc in iudicio rcaquonit . ad iusticia rcaquonit
mcti subscro not . ut pccoz pccoz pccoz pccoz et rcaquonit dnt non
et ad opus . gillel et auysello . hemra . chambri . et jacobi de varey
lugdm et amst . pccoz . dnt . q et fua pccoz . pccoz . q pccoz et
pccoz ab dnt et quibz coram . se debe et se debe . amst . q
dnt pccoz et filij pccoz et iustia . ita q alio pccoz alio libet
dnt gillel hemra et jacobi rcaquonit . utam q alio dnt
dnt pccoz de dnt ab alio libet . septem milia et septem centu
pccoz septuaginta floz anni hor fuy et maoy pccoz non et ex causa
mcti . licti legum et licti . quos floz de pccoz et filio dnt dnt
fuit et pccoz rcaquonit in manu mei de not . pccoz ut sup
et maoy rcaquonit sibi pccoz macta et rcaquonit fuisse . dnt
mcti . pccoz . pccoz et filio dnt in dnt pccoz rcaquonit
ne sup et dnt pccoz pccoz pccoz pccoz pccoz . ad dnt
pccoz et filio fua pccoz coram dnt et pccoz pccoz . ita q pccoz

Cives et mercatores Lugduni

- [Henry Chevrier](#)
- [Gilles de Cuysel](#)
- [Jacques de Varey](#)
- [Mathieu de Chaponay](#)
- Poncet Crispin
- [Leonard Caillie](#)
- Amblard Gerbaix (Belley)
- Lantermine Papa (Torino)

Declino e ascesa di Lione

1. Crediti isolati
2. Aumento sotto Amedeo VI e Giacomo di Savoia-Acaia
3. Creditori piemontesi a Lione dalla fine del XIV secolo (Lombardi)
 - Uso di 'lettere di credito': 1389

Amedeo VII → Provana → mercante di Lucca

Negoziazioni e trasferimenti di crediti

- 1371: Giacotto Provana, *miles*, contrae un debito verso Bartolomeo di Michele, *civis et mercator Luce*
- 1389: Bonne de Berry, contessa di Savoia (per il marito Amedeo VII), tenta un compromesso fra Bartolomeo e Saladino Provana, figlio di Giacotto (6200 fiorini)
- Amedeo VII invia a Giacotto una lettera promettendo di risarcire un suo debito con lui pagando direttamente Bartolomeo di Michele, così da stornare la cifra dal debito complessivo di Giacotto (1900 fiorini)
- Giacotto Provana accetta di cercare dei *fideiussores* ad Asti o Genova per la cifra restante
- Giacotto e Bartolomeo si impegnano a trovarsi a Genova l'ottobre seguente per trovare un nuovo accordo di fronte a mercanti genovesi. Entrambi dovranno portare la propria contabilità e lettere e avranno il diritto di leggere i rispettivi documenti. Giacotto non potrà lasciare Genova fino al raggiungimento di un accordo; in caso dovrà essere sostituito da Saladino (*idem* per Bartolomeo)
- In caso di mancato accordo dovranno tornare al castello di Ripaille castle e pagare alla contessa una multa di 2000 fiorini

Declino e ascesa di Lione

1. Crediti sparsi
2. Aumento sotto Amedeo VI e Giacomo di Savoia-Acaia
3. Creditori piemontesi a Lione dalla fine del XIV secolo (Lombardi)
4. Nuove forme di credito emergono durante il ducato di Amedeo VIII (es. Dino Raponi, mercante di Lucca residente a Parigi)
5. Ascesa di Lione con la creazione delle fiere
 - Prestiti su pegno
 - Ricorso di preferenza al banco dei Medici, ad altri fiorentini e ai milanesi

Savoia e mercanti italiani

1484-1485, Francesco di Savoia
(arcivescovo di Auch e abate
commendatario di numerosi
monasteri)

Affitta rendite di benefici a vari esponenti del clero → saldo alle fiere di Lione

Prestito di 10000 fiorini dal banco Medici di Lione, dietro pegno di argenteria e gioielli del nipote Carlo I, duca di Savoia

Debito supera 20000 ducati e il papa Innocenzo VIII concede a Francesco il privilegio di impegnare le rendite dei propri benefici a creditori laici

Francesco concede al mercante milanese Giovanni Beolco alcune delle proprie rendite per 3 anni

Giovanni Beolco presta a Francesco altri 1500 fiorini (tramite Ambrogio Maggi)

Giovanni Beolco con una lettera di credito chiede a Giovanni Falconerio, Aymerico Corsino e associati di pagare a Francesco 4500 ducati perché possa riscattare gioielli e argenteria

Giovanni Beolco con una lettera di credito chiede ai Martelli e associati di pagare a Francesco altri 1500 ducati

Mercanti lionesi

1. Alleanze matrimoniali e società economiche con i nuovi arrivati, specialmente italiani
2. Nuove opportunità di carriera offerte dal ruolo di primo piano della città → ufficiali del re di Francia
3. Risorse economiche investite in feudi e domini rurali